

Ohje mehiläisten esikotelomätään liittyvistä viranomaistoimista

Tämä ohje on tarkoitettu helpottamaan mehiläisten esikotelomädän vastustamiseksi tehdyn maa- ja metsätalousministeriön asetuksen (11/2015) soveltamista ja toimeenpanoa. Esikotelomädän saneerauksesta ja valtuutetuista mehiläistautien tarkastajista ohjeistetaan erikseen. Asiaa koskeva lainsäädäntö on listattu tämän ohjeen lopussa.

Mehiläisten esikotelomätätautia aiheuttaa bakteeri *Paenibacillus larvae*, joka ei tartu ihmiseen. Tauti tappaa vain mehiläisten toukkia, ja tartunta johtaa usein mehiläisyhteiskunnan heikkenemiseen. Esikotelomätä leviää harhalentojen, mehiläisten siirtojen ja parvien mukana sekä hoitajien käsien ja bakteerin itiöitä sisältävien hoitovälineiden ja pesien välityksellä. Tartunta leviää myös mehiläisten ryöstäessä heikentyneiden ja kuolleiden yhteiskuntien ruokavaroja. Näin kuollutkin pesä voi tartuttaa ympäristön tarhoja parin kilometrin säteellä vuosikausia.

1. Ilmoitusvelvollisuus

Esikotelomätä on vastustettava, valvottava eläintauti ja jos mehiläisistä vastuussa oleva toimija tai muu henkilö, joka osallistuu niiden hoitamiseen, tutkimiseen, käsittelemiseen, kuljettamiseen tai tarkkailuun epäilee tai toteaa mehiläisillä olevan esikotelomätää, hänen on viipymättä ilmoitettava asiasta kunnaneläinlääkärille tai aluehallintovirastolle (läänineläinlääkäri). Valtuutettu tarkastaja ilmoittaa epäilystään kunnaneläinlääkärille ja aluehallintovirastolle. Kunnaneläinlääkäri ilmoittaa epäilystään aluehallintovirastolle ja aluehallintovirasto Eviraan.

Ilmoitusvelvollisuus koskee myös muita vastustettavaksi luokiteltuja mehiläistauteja (*Tropilaelaps* -punkki, pieni pesäkuoriainen) tai sellaista uutta vakavaa mehiläistäutiä, jota Suomessa ei aikaisemmin ole todettu.

2. Esikotelomätäepäily ja tarkastuskäynti epäilyn varmistamiseksi tai poissulkemiseksi

Jos valvontaviranomainen epäilee mehiläistarhalla olevan esikotelomätää tai vastaanottaa ilmoitukseen esikotelomätäepäilystä on valvontaviranomaisen viipymättä suoritettava tarhalla tarkastuskäynti, tarkastettava kaikki pesät ja otettava pesistä näytteet esikotelomätäepäilyn varmistamiseksi tai poissulkemiseksi.

Jos aluehallintovirasto epäilee pitopaikassa tehtyjen tutkimusten, laboratoriotutkimuksista saatujen tulosten, tartuntalähteeseen todetun yhteyden tai näihin rinnastettavan syyn vuoksi pitopaikassa olevan esikotelomätää, on kyseessä ns. virallinen eläintautiepäily. Virallinen eläintautiepäily voi syntyä esimerkiksi silloin, kun mehiläispesissä todetaan selkeästi esikotelomätään viittaavia oireita. Jos kyseessä on virallinen eläintautiepäily, aluehallintovirasto tekee pitopaikasta vastuussa olevalle toimijalle eläintautilain 23 §:n mukaisen päätöksen tartunnan leviämisen estämiseksi.

Ohje mehiläisten esikotelomätään liittyvistä viranomaistoimista

Mikäli esikotelomätä on jo todettu Eviran tutkimuksessa esimerkiksi toimijan itse ottamista näytteistä, ei viranomaisen tarvitse ilman erillistä syytä tehdä tarkastuskäyntiä eikä ottaa uusia näytteitä tartunnan varmistamiseksi.

Toimija on eläintautilain 19 §:n mukaisesti velvollinen ehkäisemään tartunnan leviämistä. Kunnaneläinlääkäriin tai valtuutetun tarkastajan tulee neuvoa toimijaa näissä toimenpiteissä.

3. Näytteet

Jos tarhalla havaitaan esikotelomädälle tyypillisiä kliinisiä oireita, otetaan tartunnan varmistamiseksi tai poissulkemiseksi näytteeksi ensisijaisesti pala (noin 5x20 cm tai 10x10 cm) sellaista sikiökakkua, jossa näkyy tyypillisiä esikotelomädän oireita. Sikiökakun pala kääritään esimerkiksi voipaperiin (ei muoviin) ja sanomalehteen ja pakataan kovaan pakkaukseen siten, ettei se litisty matkalla. Toissijaisesti otetaan näytteeksi hunajaa (2 rkl/pesä) pesistä ja kakuista, joissa havaitaan esikotelomädälle tyypillisiä kliinisiä oireita tai mahdollisimman läheltä tällaisia kakkuja. Hunaja pakataan puhtaaseen purkkiin. Näytteeksi voidaan ottaa myös sikiökakulla olevia aikuisia mehiläisiä (50 kpl/pesä). Aikuiset mehiläiset tapetaan pitämällä niitä 1 vrk pakastimessa ja lähetetään esimerkiksi puhtaassa pakastusrasiassa. Mikäli kliinisiä oireita havaitaan runsaasti, riittää kolmen pesän näytteet tarhaa kohden.

Jos tarhalla ei havaita esikotelomädälle tyypillisiä kliinisiä oireita, otetaan näytteeksi hunajaa tai aikuisia mehiläisiä. Tällöin hunajaa tulee ottaa kaikista pitopaikan pesistä, 2 rkl/pesä ja kolmen pesän hunajan voi yhdistää samaan purkkiin. Myös aikuisia mehiläisiä otetaan tällöin jokaisesta pesästä ja kolmen pesän mehiläiset (50 kpl / pesä) voi pakata samaan purkkiin.

Näytteenoton voi tehdä keskimääräisen päivälämpötilan ollessa vähintään noin 10 asteen tienoilla tai tarhan omistajan suostumuksella kylmemmälläkin säällä. Näytteet lähetetään Eviran Kuopion toimipaikkaan.

Tarkemmat näytteenotto-ohjeet ja näytelähete löytyvät [Eviran internetsivuilta](#).

4. Todettu esikotelomätä

Esikotelomätädiagnoosi vahvistetaan Eviran Kuopion laboratoriosta.

5. Taudin leviämisen estämiseksi tehtävä päätös

Mikäli esikotelomätä todetaan tai kyseessä katsotaan olevan virallinen eläintautiepäily, aluehallintoviraston tulee tehdä eläintautilain 23 §:n mukainen hallintopäätös, jolla rajoitetaan taudin leviämistä (rajoittavat määräykset).

Mikäli esikotelomätä todetaan useilta tarhoilta peräsin olevasta hunajasta (linkko-omnäyte, hunajatankkinäyte) aluehallintovirasto pyytää tarhaajalta näytteet kaikilta niillä tarhoilta, joilta näytteeseen on kerätty hunajaa. Näytteeksi otetaan 2 rkl hunajaa tai 50 aikuista mehiläistä kustakin pesästä ja kolmen pesän näytteen voi yhdistää samaan purkkiin. Näytteet tulee tutkituttaa kohtuullisessa ajassa. Aluehallintovirasto

voi päättää siitä mikä on kohtuullinen aika vuodenaikasta ja muista olosuhteista johtuen. Jos tarhaaja ei lähetä näytteitä pyydytyssä ajassa, annetaan päätös taudin leviämisen estämiseksi, kaikille niille pitopaikoille joilta ei ole saatu puhtaiksi tutkittuja näytteitä.

6. Selvitys eläntaudin alkuperästä ja levinneisyydestä

Jos tarhalle kohdistuu aluehallintoviraston harkinnan mukaan virallinen eläintautiepäily tai tarhalla on todettu esikotelomätä Eviran tutkimuksissa, laatii aluehallintovirasto selvityksen taudin alkuperästä ja levinneisyydestä. Aluehallintovirasto voi käyttää selvityksen laatimisessa kunnaneläinlääkäriä tai Eviran valtuuttaman tarkastajan apua.

Kunnaneläinlääkäriä tai hänen pyynnöstään valtuutetun tarkastajan on tehtävä tarkastuskäynti ja otettava näytteet niissä pitopaikoissa, joista tai joihin esikotelomätä on tehdyn selvityksen perusteella todennäköisesti voinut leviä. Tällaisia pitopaikkoja ovat ainakin ne pitopaikat joista mehiläisiä tai pesäkalustoa on tuotu kyseiseen pitopaikkaan tai joihin mehiläisiä tai pesäkalustoa on siirretty kyseisestä pitopaikasta sinä aikana kun tauti on todennäköisesti tullut/ollut tartunnan saaneessa pitopaikassa. Kontakteja ovat myös saman tarhaajan muut pitopaikat ja tartuntatarhasta 3 km säteellä olevat pitopaikat mikäli näiden välistä yhteyttä ei voida syystä tai toisesta poissulkea tai pitää epätodennäköisenä.

7. Tarhan vapautuminen taudin leviämisen estämiseksi annetuista rajoituksista

Mikäli taudin leviämisen estämiseksi tehty päätös on annettu epäilyn perusteella, tulee se purkaa välittömästi, mikäli Eviran tutkimuksissa ei löydetä *P. larvae* -bakteerin itiöitä.

Mikäli esikotelomätä on todettu, eläintautilain 23 §:n mukaisen päätöksen purkamisen edellytyksenä on pitopaikan saneeraus. Tarhaajan vastuulla on taudin hävittämiseksi tarvittavien toimenpiteiden suunnittelu ja toteutus. Ohje saneerauksista löytyy Suomen mehiläishoitajien internetsivuilta:

<http://www.mehilaishoitajat.fi/mehilaishoitajille/materiaalisalkku/>.

Kunnaneläinlääkäri tai hänen pyynnöstään valtuutettu tarkastaja voivat tarpeen vaatiessa valvoa saneerausta. Toimija vastaa saneerauksen kustannuksista. Evira ei voi määrätä mehiläisiä hävitettäväksi, eikä maksaa korvausta hävitetyistä mehiläisistä. Saneeraustoimien jälkeen tulee toimijan itse järjestää omavalvontanäytteiden ottaminen kustakin tartunnan saaneen pitopaikan pesästä taudinhävittämistoimenpiteiden onnistumisen osoittamiseksi. Näytteeksi otetaan hunajaa (2 rkl / pesä) ja korkeintaan kolmen pesän näytteet saa yhdistää samaan purkkiin. Toimija maksaa näiden näytteiden tutkimisen [Eviran hinnaston](#) mukaisesti.

Kun 30 vuorokautta on kulunut saneerauksen päätökseen saamisesta ja toimijan järjestämien omavalvontanäytteiden näytteenoton ajankohdasta ja kunnaneläinlääkäri on saanut tiedoksi Eviran tutkimusvastauksen omavalvontanäytteiden negatiivisuudesta, tulee kunnaneläinlääkäriä tai hänen pyynnöstään valtuutetun tarkastajan käydä pitopaikassa tarkastamassa kaikki pesät kliinisten oireiden varalta ja ottamassa näytteeksi hunajaa (2 rkl/pesä) tai aikuisia mehiläisiä (50 kpl/pesä). Näytteet otetaan kaikista pitopaikan pesistä. Kolmen pesän näytteen voi yhdistää samaan purkkiin.

Ohje mehiläisten esikotelomätään liittyvistä viranomaistoimista

Näiden näytteiden tutkiminen maksetaan valtion varoista. Mikäli esikotelomätää löydyttyä edelleen, tulee saneeraus uusia.

Kun kunnaneläinlääkäri saa tiedokseen Eviran kielteisen tutkimusvastauksen lähettämistään näytteistä, tulee hänen lähettää tutkimusvastaus ja saneerauksen jälkeisen tarkastuksen tarkastuskertomus aluehallintovirastoon, jolloin aluehallintoviraston voi kumota eläintautilain 23 §:ssä tarkoitetun päätöksen.

Eläintautilain 23 §:ssä tarkoitettu päätös tulee kumota myös, mikäli pitopaikan mehiläispesät on tuhottu ja pitopaikka on ollut tyhjiillään 6 kk ajan.

8. Kartturin käyttö

Alla ohje mehiläisten pitopaikkojen hakemiseksi Kartturi -sovelluksessa.

1. Tarkastuskohde ja vyöhyke > Hae ominaisuuksilla > Eläinlaji > Mehiläinen > Valmis
2. Tarkastuskohde > Valitse haluamasi (esim. Haltijaa tai kuntaa klikkaamalla saat ne aakkosjärjestykseen)
3. Kopioi tarkastuskohteet uudelle tasolle (kirjava neliö keskipalkin oikeassa reunassa)
4. Klikkaa aiempi taso pois näkyvistä (rasti pois ruudusta)
5. Tarkastuskohde ja vyöhyke > Luo vyöhyke > Valitse luomasi taso, jossa tartuntatarha > Merkitse tartunta-alueeksi 3 km
6. Tarkastuskohde ja vyöhyke > Hae vyöhykkeelle > Valitse luomasi 3 km vyöhyke > valitse eläinlaji > mehiläinen
7. Valitse tasoksi viimeisin Tulostaso > Näet 3 km säteellä tartuntatarhasta olevat pitopaikat kartalla ja tarkastuskohdeluettelossa vasemmassa alakulmassa.
8. Tarkastuskohde ja vyöhyke > Tarkastuskohderaportti > Saat PDF/CSV -muotoisen raportin. Raportilla näkyvät mm. myös pitopaikkojen koordinaatit YKJ-muodossa. Koordinaatteja voi muuttaa toiseen muotoon www.karttapaikka.fi -palvelussa.

9. Lainsäädäntö

Eläintautien ilmoittamisesta, toimenpiteistä taudinpurkauksissa, viranomaisten maksuista ja palkkioista ja rangaistussäännöksistä säädetään eläintautilaissa 441/2013.

Vastustettavista eläintaudeista ja niiden luokittelusta säädetään MMM:n asetuksessa 843/2013.

Mehiläisten esikotomädän vastustamisesta säädetään tarkemmin MMM:n asetuksessa 11/2015.

Viranomaisen toiminnan tulee perustua laissa olevaan toimivaltaan ja viranomaistoiminnassa tulee tarkoin noudattaa lakia. Viranomaisohjeet eivät ole oikeudelliselta luonteeltaan muita viranomaisia tai toimijoita sitovia. Viime kädessä lainsäädännön soveltamista koskevat kysymykset ratkaisee tuomioistuin.

Eläinten terveys ja hyvinvointi -yksikkö

Ohje mehiläisten esikotelomätään liittyvistä viranomaistoimista

Tässä ohjeessa on sekä suoria lainauksia lainsäädännöstä että tulkintoja lainsäädännön soveltamisesta. Lainsäädännön tulkinnat on erotettu *kursiivilla*. Ohjeessa esitetyt tulkinnat ovat Eviran näkemyksiä siitä, miten lainsäädäntöä tulisi soveltaa.